

N2017/07438/FF

Svenska Ekoturismföreningens remissyttrande på utredningen

Ett land att besöka

En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring (SOU 2017:95)

Vårt remissvar i korthet

Ekoturismföreningen är positiv till betänkandets övergripande förslag och välkomnar därför en nationell strategi för hållbar turism och en växande besöksnäring. Vi har under en längre tid noterat ett växande behov av långsiktiga och övergripande riktlinjer för hur tillväxt, konkurrenskraft och hållbarhetsarbete bäst utvecklas inom svensk besöksnäring.

Behovet av genomtänkta och väl förankrade strategier är särskilt stort inom den naturbaserade delen av svensk besöksnäring. Det var skälet till att Ekoturismföreningen tillsammans med Visita och Svensk Turism under förra året arbetade fram näringens egen delstrategi för svensk naturturism, vilken inom kort presenteras.

I princip är vi positiva till förslaget att bilda *"en ny nationell funktion med rollen att verka för långsiktig uppbyggnad av innovationsförmåga och kunskapsutveckling"*. Däremot saknar vi kompetens och kunskap för att bedöma förslaget i detalj och vi befvarar att det kan bli så dyrt och omfattande att det tar tid att förverkliga. Om och när förslaget realiserar menar vi att det är avgörande att naturturismens företrädare erbjuder goda förutsättningar för att bidra med branschens samlade kompetens och erfarenheter.

I vårt yttrande pekar vi på behovet av att komplettera utredningens bild med några fler av naturturismens särdrag. Det handlar främst om att dess värde för samhället och andra företag behöver uppvärderas, att det behövs en ökad professionalisering och att vi därför måste optimera användningen av offentliga anslag till utveckling och innovation. Vidare pekar vi på betydande vinster om besökarnas konsumtion på resmålen kan öka och att detta indirekt främjar både naturskydd och förhållandet till Sveriges markägare.

Med undantag för förslaget om informationsinsatser kring allemansrätten välkomnar vi utredningens fem huvudförslag under avsnittet om naturturism. Vår invändning om allemansrätten handlar om att vi uppfattar att utredningen främst pekar på behovet av att lösa relationen mellan landsbygdens traditionella näringar som jord- och skogsbruk och en växande naturturism. Vi delar utredningens bild, men föreslår andra insatser.

Vi är mycket positiva till förslaget att utveckla turismen i skyddade områden och listar sex tunga skäl till varför detta bör vara en prioriterad uppgift i närtid. Främst handlar det om att skapa attraktiva företagskluster, som både kan tjäna som goda exempel på framgångsrik natur- och ekoturism och samverka mellan naturvård och besöksnäring.

Vi välkomnar även förslaget om turismutveckling i Sveaskogs ekoparker med liknande argument. Här framhåller vi även att det handlar om större områden som erbjuder ett landskapsperspektiv med stor utvecklingspotential inte minst i södra Sverige. Här finns spännande möjligheter att skapa modellområden för hur skogsbruk och naturturism kan fungera tillsammans i samma skogar.

Utredningens förslag om långsiktiga uppdrag kring fiske-, vilt- och naturturism i skog är också något vi ställer oss bakom. Vi efterlyser dock en tydlig medverkan från branschen själv, inte minst mot bakgrund av dess naturliga intresse att driva utvecklingen framåt, vilket inte alltid är högsta prioritet hos myndigheter med andra ansvarsområden.

När det gäller utvecklingen av guidade naturupplevelser, förespråkar vi en modell där offentliga medel främst riktas mot prioriterade grupper och där guideföretagens lediga kapacitet under lågsäsong utnyttjas till ömsesidig nytta.

Utvecklingen av natur- och kulturturism längs olika leder främjas enligt vår uppfattning bäst av affärsmodeller där turismintäkter från boende och måltider fungerar som incitament för långsiktigt underhåll, skötsel och marknadsföring.

Utifrån Näringsdepartementets kommittédirektiv hade vi förväntas oss att de senaste decenniernas otaliga projekt och initiativ kring miljö-, kvalitets- och hållbarhetsmärkningar skulle granskas. När så inte blev fallet, är det desto viktigare att företrädare för olika initiativ och system bjuds in till det arbete som Tillväxtverket enligt utredningen har inlett.

Förutsättningarna för vårt remissyttrande

Som företrädare för Sveriges naturbaserade besöksnäring har Ekoturismföreningen (snart Naturturismföretagen)¹ höga ambitioner att påverka och förbättra näringens villkor och förutsättningar för en hållbar tillväxt. Vi vill även aktivt bidra till affärsutveckling bland tusentals företag som erbjuder aktiviteter, boende, måltider och andra turismtjänster där naturen är den huvudsakliga reseanledningen.

Ekoturismföreningen har varit verksam sedan 1996, samlar runt 400 företag och organisationer och är den enda aktören som gör anspråk på att företräda hela Sveriges naturbaserade besöksnäring. Under lång tid har vi samverkat med viktiga delsegment av svensk naturturism som Bo på Lantgård och framför allt Sveriges Fisketurismföretagare. Sedan ett par år tillbaka är vi branschmedlemmar i Visita, och vi har den senaste tiden fördjupat vår dialog och samverkan med Svensk Turism.

¹ Se vidare [Inlett namnbyte: Naturturismföretagen](#) från den 19 februari 2018 på www.ekoturism.org

Våra höga ambitioner konfronteras dock ständigt med begränsade resurser. Vi hade gärna bidragit med synpunkter och kompletterande fakta när det gäller utredningens alla avsnitt. Men som så många gånger tidigare tvingas vi prioritera och begränsa våra insatser. Detta remissyttrande behandlar därför främst utredningens **sammanfattning** och avsnittet om **naturturism**.

Utredningens uppdrag och slutbetänkandets sammanfattning

Ekoturismföreningen är positiv till inriktning och ambition i regeringens uppdrag till utredningen. Vi syftar främst på skrivningar som *"besöksnäringen som export- och jobbmotor i hela landet"*, *"bidrar till att aktörerna gemensamt kraftsamlar inom besöksnäringen"* och *"kartlägga besöksnäringens behov och hinder för en hållbar utveckling"*.²

Vidare välkomnar vi förslaget *"att regeringen utvecklar, antar och genomför en nationell strategi för hållbar turism och växande besöksnäring - en plattform för hur politiken ska utformas och genomföras fram till 2030."*³

Vår uppfattning, vilken grundas på drygt 20 års arbete med svensk naturturism, är att det finns ett stort behov av långsiktiga och övergripande riktlinjer för hur konkurrenskraft, tillväxt och hållbarhetsarbete bäst utvecklas inom svensk besöksnäring. Detta gäller särskilt villkor, mål och förutsättningar för offentligt finansierade utvecklingsinsatser på nationell, regional och lokal nivå. Här behöver både näring och samhälle enligt vår uppfattning lyfta blicken, agera mer långsiktigt och skapa förutsättningar för att optimera nyttan av de hundratals miljoner kronor som årligen investeras i svensk turism. Vi är medvetna om att detta är en enorm utmaning, men konstaterar att frånvaron av nationella strategier, mål och riktlinjer har skapat en situation där besöksnäringens konkurrens-, attraktions- och innovationskraft inte utvecklas på ett optimalt vis i förhållande till de resurser som tillförs. Detta är enligt vår mening särskilt relevant för den naturbaserade delen av besöksnäringen.

Grunden för en sådan nationell delstrategi för svensk naturturism måste vara en samlad bild som spänner från tillgången till vacker orörd natur, vidare över näringens villkor och förutsättningar till samhällets övergripande ansvar för översiktlig planering, infrastruktur för kommunikation och transporter, kompetensförsörjning, tillsyn och långsiktiga spelregler. Vi hoppas att näringens egen strategi för svensk naturturism, som inom kort presenteras, kan bidra till ett sådant helhetstänk.

Det finns emellertid en baksida med strategier - de tar tid att arbeta fram och förankra. Många företag inom den naturbaserade turismen förväntar sig resultat och förändring i närtid. En offentlig utredning spär på dessa förväntningar, inte minst när flera tankar i betänkandet går att finna i skrivelser och propositioner från tidigare regeringar. Därför tror vi att det är viktigt att kommande förslag och initiativ siktar på både leverans i närtid och

² Se avsnittet **Utredningen uppdrag** under **Sammanfattning** på sidan 19.

³ Sidan 15 i utredningens slutbetänkande.

mot en längre tidshorisont. När sedan strategin väl är klar, måste det finnas både vilja och förmåga att gå ifrån ord till handling.

Utifrån den brasklappen ställer vi oss mycket positiva till utredningens förslag om strategiska insatsområden där naturturismen är ett av nio. Vi uppskattar utredningens formuleringar om att svenska företag och destinationer måste *”erbjuda upplevelser i form av produkter och tjänster som håller mycket hög kvalitet.”* För den naturbaserade delen av landets besöksnäring är det även ytterst relevant att efterlysa ett *”forum med nationellt samlat ansvar för långsiktig kunskapsutveckling och innovation”*.⁴

Däremot saknar Ekoturismföreningen tillräcklig kunskap och kompetens för att på allvar bedöma utredningens förslag om att bilda *”en ny nationell funktion med rollen att verka för långsiktig uppbyggnad av innovationsförmåga och kunskapsutveckling inom en rad strategiska insatsområden samt koordinera besöksnäringens branscher och deras behov med innovationsstödsystemets aktörer.”*⁵

Vi gillar definitivt tanken bakom förslaget och har själva presenterat liknande förslag som syftar till att kraftsamla nationellt för en effektivare kompetens- och kunskapsutveckling på naturturismens eget område. Våra synpunkter på utredningens förslag är främst tre:

- Förslaget riskerar att var så pass omfattande och kostsamt att det kanske inte förverkligas i närtid.
- Om förslaget realiserar är det viktigt att naturturismen som en stark nationell reseanledning ges goda förutsättningar att delta i arbetet. Den närvaron kan inte grundas på att detta segment av besöksnäringen ska egenfinansiera sin medverkan på samma sätt som övriga. Skälet är enkelt - de affärsmässiga villkoren för att driva hotellverksamhet i våra storstäder jämfört med småskalig natur- och ekoturism på landsbygden är helt enkelt väsensskilda. Här finns det även skäl att reflektera över att många av storstadens attraktioner och infrastruktur är helt eller delvis subventionerade med offentliga medel. Vi syftar bland annat på museer, teatrar, idrottsevenemang och en välutbyggd kollektivtrafik.
- Dessutom är det avgörande att naturturismen som näring tar plats i en sådan ny nationell funktion. Vi konfronteras ofta med utvecklingsinsatser där offentliga aktörer samverkar med varandra för naturturismens bästa, medan de berörda företagen och vi själva som nationella företrädare i stället för att stärkas i rollen som aktiva entreprenörer och företrädare, förpassas till en roll som passiva objekt. En inblick i dessa utmaningar ger Landsbygdsnätverkets nyligen publicerade [Studie om naturturismens entreprenörer](#) .

Därför är det viktigt att goda initiativ och redan pågående processer inte fastnar i politikens långbänkar. Vi behöver kompletterande åtgärder i närtid som exempelvis bygger på förslag i näringens egen strategi, som Ekoturismföreningen har arbetat fram tillsammans med

⁴ Ny nationell funktion för utveckling och innovation på sidan 16 i utredningens slutbetänkande.

⁵ Sidan 16 i utredningens slutbetänkande.

Visita och Svensk Turism. Det gäller främst ambitionen att skapa förutsättningar och former för en ökad samverkan mellan landets regionala turismfrämjande organisationer och oss själva som naturturismens nationella företrädare. Ett sådant initiativ kan genomföras i närtid för en bråkdel av de belopp som diskuteras i utredningen, och kan i ett senare skede inkluderas i en framtida nationell funktion. Fördelen med ett sådant snabbspår är att det strategiska utvecklingsarbete som besöksnäringen själv inlett, kan fortsätta utan att tappa fart och riktning.

Naturturism - några kompletterande särdrag för en fördjupad förståelse

Utifrån utredningens breda uppdrag och dess begränsade utredningstid anser vi att slutbetänkandet väl fångar och beskriver merparten av naturturismens utmärkande egenskaper, möjligheter och utmaningar. När en särskild delstrategi ska tas fram på detta insatsområde, blir det dessutom naturligt att fördjupa analysen av vår naturbaserade turism. Men redan nu i detta inledande skede finns det skäl att lyfta fram ytterligare några av de särdrag som vi menar präglar svensk naturturism.

- Vi bedömer att naturturismens samhällsekonomiska värde är avsevärt högre än många politiska beslutsfattare inser. Utan rätt kunskap ökar risken för att besluten inte alltid främjar en hållbar turismutveckling. Därför är det viktigt att omvandla allmänna påståenden som att *"efterfrågan på natur- och äventyrsupplevelser ökar och Sverige attraherar besökare i hög utsträckning just på grund av sin natur"*⁶ till vad detta betyder för export, jobb på landsbygden och skatt till kommuner och landsting. Utredningen pekar just på behovet av *"fördjupad kunskap om de samhällsekonomiska värden som naturen och kulturen tillhandahåller"*.⁷ Det är en grannliga utmaning, eftersom det saknas exakta sätt att mäta och inbördes ranka alla de olika skäl som får oss att välja ett visst resmål. Samtidigt måste vi ta oss an uppgiften om vi vill medverka till bättre förutsättningar för landets naturbaserade turism. Ekoturismföreningen har de senaste åren gjort ett par försök att beräkna [naturturismens omsättning](#)⁸ i stort och mer specifikt för [svenskt sportfiske](#).⁹ Inom kort publicerar vi även ett underlag från en av Sveaskogs ekoparker i södra Sverige. Vi inser att dessa beräkningar än så länge mest är kvalificerade gissningar. Däremot ser vi dem som steg i en viktig process, som syftar till att allt bättre ringa in naturturismens ekonomiska betydelse.
- Vi brukar ofta peka på behovet av att stimulera en ökad professionalisering av den naturbaserade turismen. Det finns en stor förbättringspotential när det gäller företagens lönsamhet och affärsmässighet, och det inom ett segment som hyser en betydande attraktionskraft. Utmaningen att förverkliga den potentialen i högre exportintäkter, fler jobb utanför våra storstäder och välstånd på svensk landsbygd

⁶ Sidan 264 i utredningens slutbetänkande.

⁷ Sidan 264 i utredningens slutbetänkande.

⁸ Se vidare *Naturen lockar var fjärde besökare* från den 25 januari 2018 på www.ekoturism.org

⁹ Se vidare *Sportfisket skapar miljardexport* från den 25 maj 2015 på www.ekoturism.org

är en strategisk utmaning som spelar roll för hela Sverige. Därför är det utmärkt att betänkandet framhåller naturturismen som ett av nio strategiska insatsområden.

- En central framtida utmaning är att svara på frågan om hur vi bäst affärsutvecklar naturturismen? Vår bild är att det under de senaste 20 åren inte har funnits ett tillräckligt starkt fokus på hur vi optimerar användning och nytta av offentligt finansierade utvecklingsprojekt och bidrag. Vi menar att offentliga medel måste användas på ett mer långsiktigt och ansvarsfullt vis, och utifrån system och modeller som är transparanta, robusta och konkurrensneutrala. Här måste tidigare erfarenheter summeras och vi är därför positiva till att bland annat Jordbruksverket har inlett en utvärdering av *”Långsiktiga effekter av lokalt ledd utveckling.”*¹⁰
- De senaste decennierna har naturturismföretagens förmåga att paketera upplevelser förbättrats. Tyvärr saknar vi statistik och siffror som styrker detta, men vi bedömer att besökarens konsumtion på resmålet kan öka än mer. Framst handlar det om att öka andelen övernattningar, måltidsupplevelser och guideaktiviteter hos landsbygdens besökare. Vi gissar att det finns en tillväxtpotential på bortåt 30 procent genom ett breddat utbud och ett förändrat budskap i marknadsföringen via olika privata och offentliga aktörer. Bland annat när nationalparker presenteras på offentliga webbsidor och hur vår svenska allemansrätt marknadsförs i Tyskland.
- Ekoturismföreningen har i drygt 20 år arbetat för att öka konsumtionen på resmålet, inte minst i och runt värdefulla naturområden. Det handlar om att stimulera affärsutveckling och underlätta investeringar i ett välanpassat och lokalt förankrat utbud av boende, måltider, aktiviteter och andra turismtjänster. En sådan utveckling har inte bara direkt positiva effekter för nya jobb på landsbygden och den lokala ekonomin. Det finns även flera sekundära vinster, som en breddad skattebas för kommun och landsting, och konkreta bidrag till landsbygdens infrastruktur och välbefinnande, vilket även gynnar traktens markägare. Sammantaget stärker detta naturskydd och kulturvård, som är basen för Sveriges natur- och kulturturism. Vi menar att detta är en central nyckel för att lösa upp flera av de knutar som utredningen pekar på i sitt betänkande.

Fem förslag - delstrategi för utveckling av naturturismen¹¹

I vårt inledande stycke ovan har vi välkomnat framtagandet av en nationell delstrategi för svensk naturturism. Vi uppskattar alldeles särskilt att den i relevanta delar ska beakta *”den strategi för naturturism som besöksnäringens aktörer utvecklar.”*¹²

¹⁰ Se Jordbruksverkets webbsida [Utvärderingar av programmen](#)

¹¹ Sidan 263 i utredningens betänkande.

¹² Sidan 263 i utredningens betänkande.

Fem förslag - informationsinsatser om allemansrätten

Utredningen bedömer att *"informationsarbetet om allemansrätten behöver förstärkas, inte minst mot entreprenörer med turismverksamhet och deras besökare."*¹³ Vi hittar dock få övertygande argument för att det finns ett stort behov av dylika informationsinsatser. Snarare handlar en stor del av det aktuella stycket **10.5 Allemansrätt och naturturism** om relationen mellan två gröna näringar. Å ena sidan etablerade traditionella näringar som jord- och skogsbruk och å andra sidan en spirande naturturism där allemansrättens fria rörlighet ger låga trösklar för inte minst nya turismföretag. Denna fria rörlighet måste värnas, eftersom den stundtals har ifrågasatts med kraft.¹⁴ Samtidigt är det viktigt att betona att det över tid mestadels har funnits en bred samsyn mellan naturturismens och markägarnas företrädare om att principerna för detta är dialog, överenskommelser och i vissa fall skrivna avtal med arrenden. Det är med andra ord inte bara markägare och deras företrädare som förespråkar avtalsreglering. Ett exempel på detta är den debattartikel som Ekoturismföreningen skrev tillsammans med LRF, Sveriges Jordägareförbund och Visit Dalarna i höstas.¹⁵ Oss veterligen finns det heller ingen branschföreträdare med en annan uppfattning i den här frågan.

Utredningens betänkande pekar dock på en grundläggande utmaning för naturturismen. Den utmaningen hanteras dock inte främst med informationsinsatser om allemansrätten, utan handlar istället om att inom allemansrättens ramar utveckla och enas om nationella riktlinjer och en ändamålsenlig handledning om hur turism på annans mark ska bedrivas. Som vi tidigare har framfört är en ökad konsumtion på resmålet via ett förädlad utbud av upplevelseprodukter i form av övernattningar, måltider och aktiviteter en central nyckel för långsiktiga lösningar. Ett sådant arbete är också på väg att initieras mellan ovan nämnda organisationer, men den långa vägen¹⁶ dit illustrerar väl hur långa ledtider och hinder kring projektförfinansiering allvarligt försvårar möjligheterna att på nationell nivå arbeta med övergripande strategiska utmaningar.

I betänkandet lyfts även framtida utmaningar fram kring mass- och så kallad hyperturism. Detta har också med morgondagens allemansrätt att göra och ökande krav på att kunna kanalisera och dimensionera besöksvolymerna på bästa vis. I sommarens remissvar angående den nya nationalparken i Åsnen formulerade Visita utmaningen på följande vis. *"Hur kan förvaltning och traktens besöksnäring tillsammans bidra till bästa möjliga kvalitetsupplevelser, minsta möjliga slitage och största möjliga ekonomiska utveckling av*

¹³ Sidan 274 i utredningens betänkande.

¹⁴ Se vidare [Vi försvarade allemansrätten](http://www.ekoturism.org) från den 22 november 2011 på www.ekoturism.org

¹⁵ Se vidare Svenska Dagbladets debattsida den 31 oktober 2017 eller [Ramverk för turism på annans mark](#)

¹⁶ I slutet av 2013 inleddes en förnyad dialog mellan Ekoturismföreningen och LRF. Året efter tog vi fram gemensamma ståndpunkter kring reglerna för naturturism i svenska nationalparker. Hösten 2015 uppvaktades Jordbruksverket om behovet av en nationell handledning för turism på annans mark. Året efter utlystes medel för ett sådant arbete och sommaren 2017 beviljades pengar till det presenterade projektet, som dock förutsätter en offentlig medfinansiering på 25 procent. Ett preliminärt löfte om en sådan medfinansiering gavs av Tillväxtverket i maj 2017, men tio månader senare har löftet ännu inte formaliserats, vilket resulterat i att projektet Turism på annans mark nu tillfälligt har pausats.

området runt om parken.”¹⁷ Detta är en central fråga för svensk naturturism, förvaltning av värdefulla naturområden och möjligheten att skapa nya jobb på landsbygden. Här anser vi att staten som förvaltare av inom kort 30 omtalade nationalparker borde gå före och etablera modeller och riktlinjer för hur sådana mål ska uppnås.

Vår uppfattning är att det finns ett brett stöd¹⁸ för ett sådant arbete bland företrädare för naturturism, markägare och ideella naturskyddsorganisationer. En ståndpunkt som vi menar även delas av en bred parlamentarisk majoritet.¹⁹ Det hade därför varit önskvärt att utredningen i sitt betänkande hade fört ett mer djuplodande resonemang kring varför dylika initiativ inte har tagits. Inte minst mot bakgrund av att dessa i närtid har goda förutsättningar att bidra till fler jobb på landsbygden, och på längre sikt behövs för att utveckla modeller och lösningar för hur framtida växande besöksvolymerna bäst hanteras.

Fem förslag - utveckling av natur- och kulturturism i särskilda områden

Ekoturismföreningen ställer sig mycket positiv till utredningens förslag *”för hur skyddade natur- och kulturområden, inklusive nationalparker, och biosfärområden kan användas för utveckling av natur- och kulturturism för inhemska och inkommande besökare.”*²⁰

Det finns minst sex goda skäl till varför detta är en prioriterad utmaning och möjlighet.

- Vi instämmer fullt ut i utredningens formulering *”denna insikt har vuxit sig allt starkare och därför är det många som lyfter fram behoven av att säkra tillgången till attraktiv natur, där det samtidigt är möjligt att bedriva kommersiell verksamhet för besöksnäringens företag.”* Även om de naturbaserade turistföretagen inte själva äger marken, så erbjuder skyddade områden som reservat och nationalparker en sorts rådhets över resursen orörd och vacker natur. Vi har själva i flera fall fått bevittna när framgångsrika företag inom natur- och ekoturism har hotats av skogsavverkningar, planer på vindkraftparker eller nya vägar. Här är attraktiva nationalparker, som dessutom vanligtvis omfattar minst 1 000 hektar, ytterst lämpliga för en växande natur- och ekoturism.
- Framgångsrika destinationer erbjuder ofta flera reseanledningar och ett större utbud av måltider och boende för olika målgrupper. Mycket tyder på att stora delar av naturturismen fungerar på liknande vis. Olika alternativ för boende och måltider och ett brett utbud av aktiviteter bör rimligen förbättra förutsättningar för att attrahera tillräckliga besöksvolymerna, förlänga säsonger och stärka områdets profilering. Kluster av företag kan dessutom fungera som plattform för gemensam marknadsföring, fortbildning och erfarenhetsutbyte, och kan kanske även stimulera en viss arbetsfördelning och specialisering. Något som skulle förbättra företagens

¹⁷ Se vidare [Åsnen på regeringens bord](#) från den 13 september 2017 på www.ekoturism.org

¹⁸ Se vidare [Samsyn om nationalparksturism](#) från den 22 maj 2014 på www.ekoturism.org

¹⁹ Se vidare [Riksdagen vill se ett omtag](#) från den 11 september 2014 på www.ekoturism.org

²⁰ Sidan 263 i utredningens betänkande.

konkurrenskraft. I det här fallet bedömer vi att Tivedens nationalpark har särskilt goda förutsättningar att bli en nationell förebild.

- Dagens skyddade områden är ofta främst anpassade och tillgängliggjorda för en målgrupp som består av friluftsvana svenskar. Samtidigt vet vi att nationalparker är internationella ikoner och starka turismmagneter. Här finns med andra ord stora möjligheter att framför allt runt skyddade områden utveckla ett utbud som passar den internationella besökaren som ofta är van vid bekvämt boende, goda måltider och gärna betalar för guidade upplevelser. En sådan utveckling av natur- och kulturturismen har goda förutsättningar att på kort sikt skapa hundratals nya jobb runt svenska nationalparker.
- Starka företagskluster runt exempelvis nationalparker tillsammans med statliga förvaltare av skyddade områden är även en lämplig plattform för att tillsammans försöka utveckla klimatsmarta transportlösningar ut i svensk natur. Det är ett av skälen till att vi föreslår att dagens skötselplaner bör kompletteras med en lokal utvecklingsplan²¹ för traktens natur- och ekoturism.
- Kommersiell verksamhet, vilket inkluderar natur- och ekoturism, var under 25 år oönskat och förbjudet i merparten av Sveriges nationalparker. Dessa restriktioner ersattes under 2014 med en långtgående avreglering. I båda fallen försvåras en önskvärd samverkan mellan näring och förvaltning. Därför är det viktigt att i närtid mejsla fram och visa upp goda exempel på hur den här samverkan kan fungera i praktiken.
- Vi delar även utredningens konstaterande att *”generellt gäller således att skydd av naturmiljö är positivt för utvecklingen av naturturism, och det finns i grunden fler gemensamma mål än målkonflikter mellan intressen för naturskydd respektive turism.”*²² Samtidigt verkar många offentliga förvaltare av skyddade områden tvivla på att så är fallet. Vår erfarenhet av komplexa utvecklingsprocesser är att goda exempel behövs för att sätta igång framåtsyftande processer. Därför är det viktigt att kunna peka på lyckade föregångare runt om i Sverige och då gärna i närtid. En framgångsrik nationalparksturism kan dessutom var en pusselbit som bidrar till *”en gemensam färdriktning och en nationell samlade part som har verktyg och resurser att driva arbetet mer offensivt och hantera de frågor som behöver samordnas.”*²³

I stycket **10.7 Turism i skyddade områden** redovisar utredning sina tankar på området och vi vill främst peka på följande. Ekoturismföreningen instämmer till fullo i påståendet *”att utveckla faciliteter och servicefunktioner i och kring nationalparker och andra skyddade områden är ett effektivt sätt att samtidigt utveckla besöksnäringen och styra besökare.”*²⁴ Nationalparksturismens möjligheter och utmaningar behöver därför hanteras utifrån robusta, konkurrensneutrala och transparenta modeller för samverkan mellan den

²¹ Se vidare [Åsnens naturturism måste planeras](#) från den 18 juli 2017 på www.ekoturism.org

²² Sidan 278 i utredningens betänkande.

²³ Sidan 270 i utredningens betänkande.

²⁴ Sidan 280 i utredningens betänkande.

infrastruktur²⁵ som förvaltningen ansvarar för och de resurser²⁶ som traktens besöksnäring förfogar över. Under 2015 genomfördes ett arbete som inkluderade förvaltning, lokala företagare, turistbyråer, Turistrådet Västsverige och Ekoturismföreningen i Kosterhavets nationalpark.²⁷ Här uppnåddes en samsyn på flera viktiga områden, men Naturvårdsverket valde att inte arbeta vidare med förslaget till samverkansmodell. Bland annat avvisades vår förfrågan i mars 2016, om ett fortsatt gemensamt utvecklingsarbete inom ramarna för Tillväxtverkets regeringsuppdrag **Hållbar produktutveckling inom natur- och kulturbaserad turism**. I ett par remissyttrande kring föreskrifter och skötselplaner för nationalparker som Åsnen²⁸ och Färnebofjärden²⁹ har vi sedan försökt förfinas och utveckla våra förslag på området. Eftersom vi saknar insyn i det fortsatta förvaltningsarbetet, vet vi inte i vilken grad våra förslag har beaktats.

Vi delar även utredningens övergripande bedömning *”att de insatser som genomförts är en god grund för en nationell satsning med fokus på att utveckla nationalparker och skyddad natur, inklusive biosfärområden, som besöksmål, med målsättningen att attrahera både svenska och internationella besökare.”*³⁰ Mot bakgrund av att Ekoturismföreningen i hög grad varit motorn i den här utvecklingen, anser vi att det är centralt att naturturismens nationella företrädare får en tydlig roll i detta kommande arbete.

I detta sammanhang vill vi understryka vikten av dialog och förankring med företrädare för svensk naturturism, regionala turismorganisationer och aktörer som Visit Sweden. Det gäller exempelvis hur Sverige ska kvalitetssäkra turismen i våra nationalparker. När delar av Naturvårdsverket väljer att sjösätta egna initiativ, som exempelvis ett avtal för att få använda varumärkeslogotypen³¹ för Sveriges nationalparker - guldstjärnan, uppstår samtidigt en olycklig friktion med redan etablerade märkningar på området. Situationen blir än mer komplex, när det enligt vår uppfattning dessutom sker i strid med de riktlinjer³² som tidigare regeringar har slagit fast på området.

Liknande hinder finns när det gäller besöksnäringens tillgång till webbplatsen [Sveriges nationalparker](#). Vad vi kan förstå ett resultat av regeringens proposition **Framtidens friluftsliv** där det slås fast att *”en sådan webbportal skulle underlätta för alla kategorier av besökare och bör vara en tillgång för naturvården, friluftslivet och turismen.”*³³ Här har vi upprepade gånger föreslagit att utbudet av boende, måltider och andra turismtjänster i och runt en nationalpark borde exponeras på ett transparent och konkurrensneutralt vis,

²⁵ Bland annat på personal, webbplatser, entréer, naturum och tryckt informationsmaterial.

²⁶ Främst anläggningar och företag som erbjuder boende, måltider och olika upplevelsebaserade aktiviteter.

²⁷ Se vidare [Modell för nationalparksturism](#) från den 27 november 2015 på www.ekoturism.org

²⁸ Se vidare [Åsnens naturturism måste planeras](#) från den 18 juli 2017 på www.ekoturism.org

²⁹ Se vidare [Färnebofjärden - laxens nationalpark](#) från den 14 december 2017 på www.ekoturism.org

³⁰ Sidan 282 i utredningens betänkande.

³¹ Se vidare [Vägledning organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur](#) (Rapport 6686 från september 2015)

³² *”Även i turistsektorn bör grundprincipen vara att miljömärkningssystem i första hand initieras och drivs av aktörerna på marknaden”* sidan 82 i skrivelsen [En samlad naturvårdspolitik](#) (2001/02:173)

³³ Se sidan 41 i regeringens proposition [Framtidens friluftsliv](#) (2009/10:238)

exempelvis enligt finsk modell. Kanske finns det skäl för att detta inte låter sig göras i Sverige, men under årens lopp har våra förslag och kontakter med ansvariga handläggare på Naturvårdsverket i huvudsak mötts av tystnad.

Fem förslag - utveckla ekoparkerna för naturturism och friluftsliv

Ekoturismföreningen välkomnar även utredningens förslag att se *”över Sveaskogs ägardirektiv så att de tydligare inkluderar uppdraget att utveckla ekoparkerna utifrån värden för naturturism, friluftsliv, kulturturism, ekologi och biologisk mångfald, så att de därmed bättre reflekterar potentialen i att utveckla naturturism på statlig mark.”*³⁴

Vi delar även utredningens bild av att *”en rad aktörer, från både besöksnäringen och det offentliga, lyfter fram skogsavverkning och andra skogsbruksmetoder som ett reellt och akut hot om naturturismen ska utvecklas, där äldre skogar successivt försvinner, och kalhyggen, och även skogsbränder, på kort tid bokstavligen kan fälla grunden för verksamheten i ett naturturismföretag.”*³⁵ Skogsavverkningar är en av de frågor som har föranlett flest bekymrade samtal och mejl till föreningens kansli under de senaste 15 åren.

Utifrån det perspektivet kan Sveaskogs ekoparker spela en avgörande strategisk roll på flera plan under de närmaste tio åren.

- Liksom nationalparker handlar det om större områden där ett landskapsperspektiv kan tillämpas. Det inkluderar både möjligheten för flera företag att etablera sig och alternativet att skapa kluster med bättre attraktions- och konkurrenskraft.
- Eftersom Sveaskog tillämpar ett aktivt skogsbruk, ibland upp till halva ekoparkens totala areal, finns här goda förutsättningar att visa på ett mångbruk där naturturism och skogsbruk utvecklas i samma skog. I år samverkar Ekoturismföreningen och Sveaskog kring fem ekoparker i södra Sverige. Våra första analyser pekar på att besöksnäringen skapar avsevärt större ekonomisk nytta för stat, landsting, kommun och trakten än ett traditionellt skogsbruk. Men detta hindrar inte att ett adaptivt och hållbart skogsbruk samtidigt kan bedrivas i ekoparkerna. En sådan försöksverksamhet i framkant kan utveckla och förfina en rad metoder kring skogsbruk, men också visa på hur leder kan rotera i ett landskap i cykler på 30 år eller mer, och biologisk mångfald samtidigt främjas och värnas.
- Detta sammantaget gör ekoparkerna till möjliga föregångare och inspiratörer för andra skogsbolag, kyrkan och inte minst de privata skogsägare, som vill utveckla ett skogsbruk med naturturism på de egna markerna.

³⁴ Sidan 263 i utredningens betänkande.

³⁵ Sidan 283 i utredningens betänkande.

Fem förslag - långsiktiga uppdrag kring fiske-, vilt- och naturturism i skog

Vi ställer oss positiva till utredningens förslag att om behovet av en *”utvecklad och kommunicerad kunskap om särskilda förutsättningar för företagande inom fisketurism, vilt- och jaktturism samt naturturism i skog.”*³⁶ Ekoturismföreningen delar även uppfattningen att kunskapen i viss utsträckning redan idag finns hos Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen.

Vi förvånas dock över att utredningen inte nämner den omfattande kunskap som finns bland branschens egna företag, dess företrädare och exempelvis sportfiskarnas egna organisationer. Här finns det skäl att reflektera över vem eller vilka aktörer, som kan förväntas vara de drivande krafterna i den affärs- och branschutveckling som svensk naturturism såväl behöver. Ett exempel är den viltstrategi³⁷ som Naturvårdsverket lanserade för snart tre år sedan. Ekoturismföreningen ställde sig mycket positiv till det initiativet, men sedan har vi inte noterat några resultat. Skälen till detta är för oss okända. Sannolikt handlar det om prioriteringar, men även det faktum att en myndighet ofta saknar egna drivkrafter för näringslivsutveckling.

Dessa drivkrafter finns däremot inom den naturbaserade besöksnäringens egna företag och dess företrädare. Ekoturismföreningen anser att vi är en organisation som är särskilt lämpad att axla ett nationellt utvecklingsansvar på det här området. Vi gör det även gärna i samverkan med olika myndigheter som Tillväxtverket, Naturvårdsverket, Jordbruksverket och andra. Skälen till detta är flera, men de främsta kan summeras på följande vis:

- Som branschföreträdare har vi ett egenintresse av att landets naturturism växer och att både företagets och Sveriges attraktions- och konkurrenskraft stärks.
- Eftersom en viktig del av vår verksamhet finansieras direkt av företagen, är det nödvändigt för oss att förnya förtroendet varje år. Den processen tvingar oss att ständigt ha ett öra tätt mot marken och lyssna på våra medlemsföretags önskemål, synpunkter och förslag.
- Vi har en pågående kontakt med hundratals företag runt om i hela Sverige. Det ger oss unika möjligheter att samla och bearbeta branschens erfarenheter. Närmare tusen nyheter och artiklar på vår webbplats vittnar om denna process.
- För oss är det naturligt och nödvändigt att driva branschens frågor på ett sätt som varken myndigheter eller offentligt finansierad turismorganisationer kan göra. Vårt arbete för sänkt moms på naturguidningar är ett exempel. Som företrädare är det också många företag som väljer att berätta om problem på ett rättframt sätt med oss. Vi får därför höra synpunkter, som inte alltid framförs till myndigheter eller offentliga aktörer, eftersom det ofta finns en viss beroendeställning.

³⁶ Sidan 287 i utredningens betänkande.

³⁷ Se vidare [Vilt att bevara och bruka](#) från den 29 juli 2015 på www.ekoturism.org

Naturguider - samverkan kring prioriterade grupper till ömsesidig nytta

Betänkandet innehåller ett avsnitt om naturguider. Omsättningen från naturguidningar runt om i Sverige utgör visserligen en mindre del av naturturismens totala omsättning. Trots detta finns det anledning, inte minst utifrån principiella skäl, att titta närmare på den guideverksamhet som subventioneras av offentliga medel i nationalparker och naturum, eftersom den *”konkurrerar om samma målgrupper och därmed hämmar etablering av guideföretag på kommersiella grunder.”*³⁸

Tidigare i detta remissvar har vi pekat på behovet av robusta, konkurrensneutrala och transparenta modeller för samverkan mellan offentlig förvaltning och privat naturbaserad besöksnäring. Även detta är ett sådant område. Vi menar att det i närtid går att utveckla samverkansmodeller, som både tillgängliggör fantastisk natur för fler och samtidigt stärker de företag som erbjuder guideade naturupplevelser.

Vidare tror vi att få om ens något riksdagsparti skulle försvara de subventionerade guidningar på engelska som erbjuds i Stenhuvuds nationalpark flera gånger i veckan under sommaren. Vi tror inte heller att det finns parlamentariskt stöd för att först utbilda och certifiera särskilda Laponiaguider med offentliga medel och sedan efter invigningen av Laponias naturum konkurrera ut dessa guider med subventionerade världsarvsguidningar.

Särskilt inte om alternativet är att använda dessa offentliga resurser för att tillgängliggöra vår natur för grupper som faktiskt har det svårt att ta sig ut på egen hand. Vi syftar på gamla på äldreboenden, skolelever, grupper med olika funktionshinder eller nyanlända till Sverige. Vi föreslår dessutom att detta med fördel kan ske på vardagar under lågsäsong i samverkan med traktens guideföretag. Då reserveras offentliga medel för prioriterade grupper samtidigt som guideföretagens säsong förlängs. Vi är övertygade om att detta har goda förutsättningar att bidra till en mer professionell bransch. Flera av de entreprenörer som stimuleras har dessutom förutsättningar att utvecklas till profilstarka guideföretag, som syns och exponeras på internationella marknader.

Det handlar om att utveckla nationella riktlinjer, som liknar övergripande principer som på många andra samhällsområden är självklara. Först när dessa är på plats är det möjligt att ta nästa steg, vilket inkluderar en lokal dialog mellan guideföretag och berörda naturum och deras huvudmän om hur riktlinjerna ska anpassas till deras specifika verklighet. När det sker utgår vi ifrån att länsstyrelsen följer sin instruktion³⁹ om ett statligt helhetsperspektiv och inom myndighetens ansvarsområde samordna olika samhällsintressen.

Leder - intäkter från boende, måltider och service skapar långsiktighet

Utredningens avsnitt om olika leder illustrerar väl några av den naturbaserade besöksnäringens utmaningar och möjligheter. Som så ofta när det gäller naturturism, rörligt friluftsliv och rekreation saknas långsiktiga fungerande affärsmodeller. Rundslingsor

³⁸ Sidan 285 i utredningens betänkande.

³⁹ Se vidare 2 § i förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.

från en isolerad parkeringsplats i skogen med offentligt finansierade rastplatser och skärmskydd skapar inga intäkter. Ur ett strikt ekonomiskt perspektiv handlar det bara om kostnader. Under årtionden har den modellen varit rådande och offentliga projektmedel har i hög grad investerats i sådana leder. Ett oklart eller inget huvudmannaskap alls har sedan fått som följd att leden förfallit och i flera fall har upphört. Förlorarna är många.

Glädjande nog har under den senaste tiden allt fler leder börjat inkludera utbud av boende, måltider och andra turismtjänster. Exempelvis Kattegattleden och Sydostleden där den som söker boende och måltider, också har möjlighet att enkelt hitta ett sådant utbud. Detta innebär att leden vid sidan om bidrag till folkhälsa och värdefull rekreation även medverkar till intäkter till lokala företag och indirekt till kommuner i form av skatteintäkter. Här finns en affärsmodell där incitament skapas för att berörda företag och kommuner ska bryr sig om långsiktigt underhåll, skötsel och marknadsföring via gemensamma webbsidor. Detta tror vi är nyckeln till framtidens leder runt om i Sverige. Samtidigt är det viktigt att lederna hålls öppna för grupper med olika plånböcker. Vid sidan av mer bekvämt boende bör därför exempelvis tältmöjligheter till självkostnadspris erbjudas.

Finns det intäkter blir det även lättare att hitta modeller där berörda markägare får del av kakan. Lokala intäkter för boende, måltider och andra turismtjänster gynnar i vissa fall berörda markägare direkt och i andra fall indirekt exempelvis genom högre priser på lokala råvaror och livsmedel. Det behövs sedan en fördjupad analys och diskussion om dessa ekonomiska incitament är tillräckliga eller inte. Inte minst utifrån frågan om hur berörda markägare väljer att sköta sin skog och utföra framtida avverkningar. Uppenbart är att lösningar som inte gynnar markägarna, lär få som konsekvens att ringa eller ingen hänsyn tas mot rörligt friluftsliv och naturturism, när markägaren genomför olika åtgärder i sitt skogs- och jordbruk.

Samtidigt finns det utmaningar kring en alltför stark äganderätt. Enstaka markägare kan idag sätta sig emot en hel bygds gemensamma önskan om att anlägga och utveckla exempelvis en cykel- eller skoterled. Bland annat finns exempel på detta i Jämtland, men om problemet är utbreddt eller inte, finns det oss veterligen ingen information om. När liknande motsättningar uppstår kring vägar, järnvägsspår eller kraftledningar finns det lagar som möjliggör expropriering när ett större samhällsintresse ställs mot privat äganderätt. När nya leder anläggs eller tidigare behöver flyttas uppstår ibland liknande motsättningar. I de flesta fall går det att hitta alternativa lösningar, men eftersom det inte alltid är möjligt finns det skäl att exempelvis titta på hur man i Skottland har löst dessa utmaningar.

Naturturism och hållbarhetscertifiering

I Näringsdepartementets kommittédirektiv till utredningen finns ett längre avsnitt om naturturism och hållbarhetscertifiering.⁴⁰ Regeringskansliet pekar på en ökad efterfrågan på hållbara turismupplevelser, nämner ett antal hållbarhets- och kvalitetssystem som rör

⁴⁰ Se bilaga 1 och sidan 395 i utredningens betänkande.

besöksnäringen och uppmanar utredningen att beakta de nationella miljömålen, det övergripande generationsmålet och friluftslivsmålen.

Mot bakgrund av de många kvalitets- och certifieringssatsningar som har gjorts inom den naturbaserade besöksnäringen är det överraskande att detta område inte behandlas specifikt under detta avsnitt. Det handlar om stora offentliga investeringar i en lång rad projekt, som har påverkat branschen i stort och i synnerhet redan etablerade märkningar. Här behövs omgående en översyn, summering av tidigare erfarenheter och en nationell grund skapas för om och hur kvalitetssäkring av naturbaserad turism kan bidra till förbättrad konkurrenskraft, tillväxt på landsbygden och ökad hållbarhet.

Under avsnittet **Besöksnäringen - en del av ett hållbart samhällsbygge** skriver utredningen följande i sitt betänkande: *”Därutöver finns andra system som syftar till kvalitetssäkring, hållbar utveckling eller en kombination av dessa, för antingen destinationer, företag eller bådadera. Tillväxtverket arbetar med att sammanfatta och beskriva dessa system.”*⁴¹ Det verkar med andra ord som att Tillväxtverket har inlett detta angelägna arbete och vi hoppas att företrädare för olika märkningssystem och initiativ snarast möjligt bjuds in. Denna analys och fördjupade diskussion ligger i linje med förslag i den delstrategi för svensk naturturism som näringen inom kort presenterar.

Synpunkter på övriga förslag och slutsatser

Som vi inledningsvis klargör i detta remissyttrande har vi inte möjlighet att kommentera hela utredningens betänkande. Det finns även mer under avsnittet om naturturism som förtjänar att kommenteras och diskuteras mer ingående. Det får dock anstå till ett annat tillfälle och vi väljer att runda av med dessa avslutande punkter.

- Vi ser ett ökande behov av översiktsplaner för en växande naturturism. Det gäller exempelvis bullerfria zoner⁴² i skärgården och i vår fjällvärld. Investeringar, i synnerhet i boende för olika målgrupper av besökare, är avhängigt hur ett område kommer att utvecklas när det gäller buller, besöksvolym och så vidare.
- Vi instämmer i utredningens slutsats att den naturbaserade besöksnäringens företag *”behöver mötas av ett enkelt regelverk och ett samlat bemötande från berörd kommun.”*⁴³ Inte minst är detta viktigt eftersom många naturbaserade turistföretag arbetar med flera verksamheter utifrån en relativt begränsad omsättning. Där delar vi även utredningens konstaterande att *”de myndigheter som möter företagen behöver öka sin förståelse för näringens förutsättningar, och företagen kan i sin tur behöva informeras om hur myndigheterna arbetar.”*⁴⁴

⁴¹ Sidan 118 i utredningens betänkande.

⁴² Se vidare sidan 274 i utredningens betänkande.

⁴³ Sidan 279 i utredningens betänkande.

⁴⁴ Sidan 279 i utredningens betänkande.

- När det gäller de fem preciseringarna som riksdagen har formulerat under det sjätte friluftsmålet **Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling**⁴⁵ menar vi att detta i huvudsak är en uppgift för näringen själv. Utvecklingen bör givetvis stimuleras och följas av Tillväxtverket, eftersom det finns ett övergripande samhällsintresse av att säkerställa att det finns resurser, riktlinjer och verktyg för utvärdering för hur målet uppfylls.

Västervik den 9 april 2018

Per Jiborn generalsekreterare
Svenska Ekoturismföreningen

Innehållet i detta yttrande har stämts av med föreningens ordförande **Annika Fredriksson**.

⁴⁵ Sidorna 269 och 270 i utredningens betänkande.